

ՀԱՍՏԱՏՈՒՄ ԵՄ

Ալ.Թամանյանի անվան ճարտարապետության
ազգային թանգարան-ինստիտուտի տնօրեն

Մ. Գրիգորյան/

29 հոկտեմբերի 2020թ.

ԿԱՐԾԻՔ

**Ալ.Թամանյանի անվան ճարտարապետության ազգային թանգարան-
ինստիտուտի գիտական խորհրդի
2020թ. հոկտեմբերի 19-ի նիստի՝**

Սառա Մալեք Մոհամմադիի

**«Թեհրանի թատերական շենքերի ճարտարապետությունը՝ հայկական
թատրոնների տարածքային երկխոսության համատեքստում»**

ԺԸ.00.01 «ճարտարապետություն ճարտարապետական դիզայն»

մասնագիտությամբ

**արվեստագիտության թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման
ատենախոսության վերաբերյալ**

Նիստին մասնակցել են Ալ.Թամանյանի անվան ճարտարապետության ազգային թանգարան-ինստիտուտի գիտական խորհրդի նախագահ՝ բանասիրական գիտությունների թեկնածու Մարկ Գրիգորյանը, գիտական խորհրդի անդամներ՝ Ա. Տեր-Մինասյանը, Լ. Մարգարյանը, ինչպես նաև թանգարանի ավագ գիտաշխատողներ Ե. Վարդապետովան և Ռ. Կուրթանջյանը:

Սառա Մալեք Մոհամմադիի ատենախոսության թեման և՛ **արդիական է**, քանի որ թատրոններ մշտապես կառուցվում են ամբողջ աշխարհում, ինչի համար անհրաժեշտ է հաշվի առնել տվյալ ժողովրդի պատմական փորձը, և՛ **հետաքրքիր՝** շենքերի այս տիպի վերաբերյալ իրանական ճարտարապետական մոտեցումների և հայեցակարգերի կիրառմանը տեղեկանալու տեսանկյունից, և՛ **կարևոր՝** հայկական թատերական շինությունների հետ համեմատական վերլուծության իմաստով:

Իրանական ճարտարապետությունում՝ մասնավորապես, թատերական

շենքերում կիրառվող սկզբունքները հիմնականում կայանում են պատմական, մշակութային և կրոնական նախադրյալների կիրառման և երկրի կլիմայական պայմաններին համապատասխանող շենքեր ստեղծելու միտումի մեջ: Ինչպես գրում է հեղինակը, ճարտարապետական ազգային գործընթացը կապված է բարդ նախագծային մեթոդաբանության հետ, ինչն ավելի կարևոր է դարձնում ավանդականի և ժամանակակիցի համադրության հետազոտումը Իրանի թատերական շենքերի ճարտարապետության մեջ: Հատկանշական է, որ ներկայացվող ժամանակաշրջանը ընդգրկում է 130 տարի, այսինքն՝ ընթերցողը հնարավորություն ունի հետևելու ճարտարապետական այս տիպի զարգացմանը երկար ժամանակահատվածի ընթացքում և տարբեր հանգամանքներում:

Ատենախոսն ընդգծում է, որ իր ուսումնասիրությունը կատարված է մշակութային երկխոսության համատեքստում, ինչը, անշուշտ, բարձրացնում է աշխատանքի գիտական արժեքը: Հեղինակը կարևորում է ևսև տարածաշրջանի երկրների հայկական համայքների դերը առկա փոխազդեցությունների գործում, ինչը՝ նրա խոսքերով, յուրահատուկ երանգ է հաղորդում թատրոնների ճարտարապետությանը և թատերական արվեստին ընդհանրապես:

Ատենախոսության կառուցվածքը բավականին համոզիչ է, ինչպես և բավարար են օգտագործված գրականության ցանկը, որում ընդգրկված են յոթ լեզուներով գրված գիտական աշխատություններ, և հավելված այլ նյութերը, այդ թվում գրաֆիկական մասը:

Աշխատության առաջին գլխում անդրադարձ է կատարված թատրոնի պատմական զարգացմանը սկսած անտիկ թատրոնից մինչև ժամանակակից փուլը: Կարևոր է, որ դիտարկումներն արվում են համաշխարհային թատերաշինության օրինակների հետ համեմատության մեջ:

Երկրորդ գլուխը ներառում է տեղեկություններ հայ համայնքի ոլորտում ունեցած ներդրման մասին՝ թե՛ Թեհրանում, թե՛ հայաշատ մյուս իրանական բնակավայրերի, և թե՛ տարածաշրջանի երկրների այլ քաղաքներում: Այստեղ տրված է թատրոնների հորինվածքների նկարագրությունները, ինչը թվում է կարևոր և նոր նյութ:

Երրորդ գլուխն արդեն լրիվ նվիրված է Թեհրանի թատերական շենքերի կայացմանն ու զարգացմանը, որտեղ փաստացի կատարված է շենքերի

հավաքագրումն ու ցուցակագրումը ամենայն մանրամասնություններով: Սակայն այստեղ զգալի տեղ է հատկացվում բուն թատրոնի կայացման և կազմակերպման պատմությանը, որը շատ հետաքրքիր է, սակայն որոշ դեպքերում ցանկալի կլիներ ավելի շատ անդրադառնալ դրանց ճարտարապետությանը՝ պլանային լուծումներին, ծավալատարածական հորինվածքներին, արտահայտչամիջոցներին: Տարածաշրջանի այլ երկրների թատերական շենքերն ավելի մասնագիտորեն են ներկայացված:

Ատենախոսության վերաբերյալ առկա են նաև հետևյալ դիտողությունները և նկատառումները.

Հարց է առաջանում, թե ինչ տրամաբանությամբ են միավորված Թեհրանի իրանական, Հայաստանի և հայկական գաղթօջախների շենքերի ճարտարապետությունները:

Կարծում ենք, որ ճիշտ կլիներ սահմանափակել ատենախոսության շրջանակները Թեհրանի և Հայաստանի (կամ նույնիսկ միայն Երևանի) թատերական շենքերի ճարտարապետության համեմատական վերլուծությամբ: Այնքան էլ տրամաբանական չի թվում անդրադառնալ հայկական թատրոնների շենքերին տարածաշրջանային մասշտաբով, որովհետև այդ դեպքում Թեհրանում էլ պետք է ներկայացվեին միայն հայկական թատրոնները (որոնք և ներկայացված են երկրորդ գլխում), և դա շատ հետաքրքիր, բայց այլ թեմա է: Իսկ Թեհրանի և Երևանի շենքերը միանգամայն ճիշտ կլիներ դիտարկել համեմատության մեջ միայն իրար հետ՝ որպես իրանական և հայկական մոտեցումների համեմատական վերլուծություն: Այդպես ատենախոսությունը շատ ավելի հստակ կառուցվածք կունենար: Կամ՝ հակառակը, կրճատել Երևանի թատերական շենքերի վերաբերյալ հատվածը և անդրադառնալ միայն հայկական գաղթօջախների թատերական շենքերի ուսումնասիրությանը իրանականի հետ համեմատության մեջ: Ասենք, վերնագիրը դնել «Թեհրանի իրանական և հայկական թատերական շենքերի ճարտարապետությունը հայկական այլ գաղթօջախների թատրոնների հետ երկխոսության համատեքստում», և տեքստում համապատասխան փոփոխություններ կատարել: Մեր կարծիքով, այս հարցը հեշտությամբ կարելի էր լուծել՝ տարբերակները շատ են:

Հարց է հարուցում նաև ատենախոսության առաջին գլխի բովանդակությունը՝

մանրամասն անդրադարձը Հին Հունաստանի, Արևմտյան Եվրոպայի և Ռուսաստանի թատերական արվեստի զարգացմանը և մասամբ թատրոնների շենքերին: Թվում է, թե դա անմիջական կապ չունի ատենախոսության թեմայի հետ:

Ատենախոսության տեքստում հանդիպում են պարզ ճշմարտություններ, որոնք այնքան հանրահայտ են, որ չպիտի տեղ գտնեին ժամանակակից գիտական աշխատություններում: Օրինակ՝ էջ 37-ին եղած դիտարկումը, որ «Թատրոնի շենքերի հարմարություններն ուսումնասիրելիս, հարկ է նկատի առնել, որ մշակութային այնպիսի համալիրի կառուցման համար, ինչպիսին թատրոնի շենքն է, նախ և առաջ, պետք է կատարել տեղանքի ճիշտ ընտրություն»: Կամ՝ աշխատության երկրորդ գլուխը սկսվում է այսպիսի նախադասությամբ. «Հայտնի փաստ է, որ հայերը միշտ ունեցել են թատրոն»:

Նշելի է, որ առաջին գլխի եզրակացությունները պարզունակ են և գիտական նորություն չեն պարունակում:

Եվս մեկ դիտարկում, արժե արդյոք նշել (էջ 9), որ Թեհրանի թատերական շենքերի վերաբերյալ սա առաջին մեթոդաբանորեն կատարված հետազոտությունն է, երբ դրանց մասին գոյություն ունեն նաև այլ աշխատություններ և նույնիսկ մենագրություն: Գուցե, օգտագործված մեթոդաբանությունն այլ է, բայց կարելի է այդ հանգամանքը համապատասխանորեն ձևակերպել: Ասենք, նշել, որ առաջին անգամ դրանք ներկայացվում են հայկական թատերական շենքերի ճարտարապետական երկխոսության համատեքստում:

Չարժե նաև տեղում կատարված փաստացի նյութի ուսումնասիրությունները անվանել «դաշտային նյութեր» (էջ 11):

Ընդհանուր առմամբ, ատենախոսության մեջ ներկայացված են բազմաթիվ թատերական շենքերի բավականին պարզ նկարագրություններ, սակայն կատարված չէ նրանց ճարտարապետական առանձնահատկությունների համեմատական վերլուծություն: Ամենամանրամասն և լուրջ վերլուծությունը կատարված է Երևանի օպերայի շենքի վերաբերյալ (էջ 62-66):

Դատելով ատենախոսության «Եզրակացություններից», տպավորություն է ստեղծվում, որ ճարտարապետական առումով Թեհրանի թատրոնների և տարածաշրջանի հայկական թատրոնների շենքերն իրար հետ կապված են

մեխանիկորեն, որն արտահայտվում է միայն ընդհանուր ոճական տենդենցներով (նորդասականություն, էկլեկտիկա, ար-նուվո):

Իհարկե, ատենախոսության թեման ակնհայտ հետաքրքրություն է ներկայացնում գիտական հետազոտության համար: Վերոնշյալ թերությունները սկզբունքորեն չեն նսեմացնում աշխատանքի գիտական արժեքը: Այն ավարտուն, գիտական լուրջ հետազոտություն է: Սեղմագիրը ձևակերպված է բարձր մակարդակով, հրատարակված 9 գիտական հոդվածները (իրանական, հայկական, միջազգային ամսագրերում) ամբողջությամբ արտացոլում են ողջ աշխատանքի նպատակներն ու բովանդակությունը:

Այսպիսով, աշխատանքը համապատասխանում է թեկնածուական ատենախոսություններին ներկայացվող պահանջներին, իսկ նրա հեղինակ՝ Սառա Մալեք Մոհամմադին արժանի է իր հայցած ԺԸ.00.01- «Ճարտարապետություն և ճարտարապետական դիզայն» մասնագիտությամբ արվեստագիտության թեկնածուի գիտական աստիճանի շնորհմանը:

Ալ.Թամանյանի անվան ճարտարապետության

ազգային թանգարան-ինստիտուտի ավագ գիտաշխատող

Ե. Վարդապետովա

29 հոկտեմբերի 2020 թ.

